

STARÁ VOJNA.

I.

„— — Ba byt' ďábel z horoucího pekla zavolal na vojnu, za toť sľubuji, že by se našli mnozí Čechové, že by jeli, kdyby jedno (toliko) dosti dostávali —“ hřimal m. Jan Rokycana, zvolený arcibiskup pražský, proti českým bojovníkům, kteří chodili sloužit za žold. Ale všechno horlení nic nevydalo. Čeští zemané i ne jeden šlechtic panského rodu, množství mužů z obecného lidu jezdili a chodili do cizích končin, aby vojensky sloužili za dobrý plat. A sloužili, bojovali v Uhrách, v alpských zemích, v Polsku, na daleké Litvě, ve východních Prusích, i při dolním Dunaji, v balkánských zemích.

Byli to staří válečníci z houně někdy táborských, sirotčích a vůbec husitských, kteří doma za změněných poměrů nemohli už „polem pracovat“, byli to i mladí, kteří se narodili v husitských táborech, v poli, na vozích, kteří pak z pračat vyrůstli v bojovníky. Válka jim byla řemeslem. Nebojovali pro „boží při“, ale hledali jen zisk a živobytí a chodili tam, kdo dal víc, jak jim Rokycana vyčetl: „Mnoho-li se na to ptají, kdo jest křiv a kdo jest práv, aby k pravému jeli? Na toť se oni ptají, kdež více dávají.“ Stávalo se, že někdy sami proti sobě bojovali, jako když jedni sloužili řádu německých rytířů v Prusích a druzí Polákům, nebo když bo-

jovali ve vojsku Matiáše krále proti vlastnímu svému králi Jiřímu.

Ale všude, ať v púlnočních končinách, ať na jihu, všude bojovali po svém, husitském, způsobu, všude bylo vedení a velení české. Polskému králi Kazimíru IV., uherskému králi Matiášovi psávali po česku, oba pak králové vydávali jim české listiny a posílali jim české listy. Když rotmistr vstupoval se svou rotou do válečné služby, dostal „záškodný list“, t. j. písemné potvrzení o smluveném žoldu a náhradě za škody, jež by v té službě válečné utrpěl, nebo kdyby upadl do zajetí. Tak stvrzuje na př.:

„Kazimír z boží milosti král polský, veliký kuž litevský, dědic pruský a pán ruský, etc... vyznáváme tímto listem obecně přede všemi... že jsme přijali a moci listu tohoto přijímáme v naši službu a k naší potřebě sluvutného panoše (zemanu) Březáka z Bělé a jiné dobré (šlechtické) lidi... kteří s ním budú, pěší i jízdné — — a slibuju jim vydávati na každý kuň po třinácti zlatých (dukátech) uherských a na pěšího na každého po půl sedmu zlatém na jednoho čtvrt léta — — a také jim slibuju za úplné škody, kteréž by vzali jsúce v naší službě — — a ta služba má jim jíti od té neděle před sv. Pavlem na víru obrácení až do čtvrti léta a ty věci svrchu psané máme a slubujeme svrchu psanému Březákovi z Bělé zdržeti. Pokud bychom toho neučinili, čehož Bůh ostřež, tehdy dáváme plnú moc a právo těmto lidem svrchu psanému Březákovi z Bělé i těm všem, kteří s ním budú, upomínati, dobývati služby i škod všelijakým obyčejem a dokavad bychom jim jich služby i s škodami nezaplatili — — jenž jest dán a psán v Břeště tu neděli před sv. Pavlem léta od narození Syna Božího 1455 počítajíce.“

Tak to měli pěkně na papíře; zhusta však se stalo, že pánu došly zlaté uherské, „spravedlivé“, jak také v úmluvách bývá, t. j. dukáty neořezané, neopilované, a tu pak rotmajstři, když upomínání nepomohlo, začali jich „dohývati všelijakým obyčejem“, t. j. zajímáním, drancováním a pustošením na statcích pánuv i sedlákův. Ale než „bratři“ hrozné to dílo začali, rytířsky je písemně oznámili „odpovědnými listy“. Těmi „svou čest ohradili“, t. j., že ne jako sprostí lupiči, nýbrž jako nepřátelé v poctivém boji budou hubit protivníkovy statky. Psány jsou na škartkách papíru, větších, menších, někdy dosti malých. Na těch listech přitlačeny jsou pečeti těch, kteří „odpovídají“, pečeti nevelké, z černého vosku, neboť zemané neměli práva pečeti červeným voskem tak jako král, knížata, vysoké duchovenstvo a páni.

V Polsku, v Uhrách čeština panovala, kurfirstu však braniborskému Fridrichu II. poslal rotmistr Jan Kapoun ze Svojkova odpovědný list německý. „Ich Johan Caphun von Svykov bewahre mich und will mich bewahrt haben...“ Tak se začíná. Z českých na ukázkou tento kratší:

„Já Jan z Volešnice protiv najjasnějšímu knězi, knězi, králi, králi Kazimíru polskému, knězi velikému litevskému, dědici ruskému, pánu pruskému vystřihány se se všemi svými podle páně Koldovy roty. Pavel z Kostelce, Petr z Hronova, a tu svú česť ohražujem.“

Na některých odpovědných listech někdy celý řádek těch malých, černých pečeti. Na jednom také červená a větší. Tu přitiskl „Hanuš z boží milosti kníže a pán Osvětimský“, polský kníže, jenž držel s bratřickými hejtmany.

Dvě léta sloužily české roty králi Kazimíru proti německým rytířům v Prusích, dvě léta udatně bojovaly a krev svou prolévaly, poslední čas bez žoldu. Pět a třicet tisíc zlatých už si počítaly za králem. Když všechno upomínání bylo nadarmo, vzbouřily se r. 1457. Hejtmané a „dobří“ lidé v rotách poslali králi odpovědné listy, dané většinou na Žebrači hoře blízko Osvětina, na kteréž se opevnili, tak jako na výšině Vápenné hory a v městěčku Myslovicích v dnešní západní Haliči. Poslali odpovědné listy přední hejtmané Václav Kavka ze Soběsuk, Mikuláš Žák ze Svěborovic a jeho bratr, Jan Měřička z Krlové, Oldřich ze Smolotel, poslali jiní z Čech, Moravy a Slezska, také ne jeden Polák, dva, tři Němci (ale všichni psali po česku), Jan z Řežihlav, Matěj z Tábora, Václav z Krčina, Michel z Olešova, Genda z Hradce, Jan Zelený ze Žatce, Vojtek z Lašnova, Vácha z Lomnice, Jan Dlouhý z Zoldova, Nikl z Krňova, Hanuš z Neurode, Polák z Gochačovy, Jan Oheň z Brauncborka, Petřík z Budyně, Martin z Pohoře, Kat z Krostova a j. a j.

A když tak „svou čest ohradili“, udeřili. Bylo jich nemožno tisíc, země však od nich hrozně zkoušela, nejvíce, jak obyčejně, selský lid. „Bratři“ plnili, odváželi obilí, odháněli dobytek, strašně „holdovali“. Král Kazimír chtěl je zkrotit a ztrestat. Poručil rytířstvu „země Krakovské, Sandoměřské a Lublínské“, aby se proti rotám vypravili. Rozkaz byl dán v červnu, ale teprve v srpnu sebralo se vojsko. Bylo ho na šedesát tisíc. Proti rotám hrubě nechvátilo, neboť cestou k Myslovicem páchalo zrovna takové ukrutnosti v rodném kraji a na svých lidech, jako cizí žoldnéři. Drancovali kostely, kláštery, odváželi obilí, odháněli dobytek. Za to je Buh potrestal, jak míní slavný polský kronikář Długoš, tím,

že jmu nedal zvítěziti. Byli jistě dvanáctkrát silnější než nevalné houfy „bratří“. Ti opevnili městečko Myslovice jak mohli, a poněvadž nebylo kamení na obranu, rozbořili kostel.

První útok polský odrazili. A druhého již nebylo. V polském vojsku nespokojenost, reptání, tak že vůdcové lekali se vzpoury. I odvedli vojsko a rozpustili je. Ale „bratří“ v rotách „podnesli hlavu“ a bouřili dál. Král už vojska na ně neposlal. Jal se s nimi vyjednávat po dobrém. Na jaře příštího roku (1458) roty upokojil, když jim na dluh vyplatil jedenácte tisíc zlatých uherských „dobrých, spravedlivých“.

II.

Nedávno byl uveřejněn v jedněch pražských novinách článek o husarech, patrně dle cizího pořázený. V tom článku se uvádělo, že jméno „husar“ pochází z dob reformace, tedy ze šestnáctého století. Ale je starší. Husaři byli už za Matiaše krále, ne však jeho tělesnou stráží, jak Ottův Slovník naučný uvádí, nýbrž částí jeho vojska, v poli sloužícího. První českou zmínku o husarech najdeme v pamětech kutnohorských z druhé polovice patnáctého věku. Je tam:

„ — — Potom z vnuknutí ďábelského — — vzбудila se jest taková válka ukrutná počemši léta 1464 a trvala za živnosti svrchu psaného krále Jiřího až do l. 1471; neboť mnozí páni a rytířstvo i města zprotivivše se, pustili sú křižovníky, Uhry, ukrutné Turky, husaře i jiné ukrutníky na zámky, —“

Druhou zprávu o husarech podává sám král Matiaš. Jeden z jeho českých listů, které posílal své-

mu hejtmanu Mikuláši Špaňovskému z Lisova, jedná o husarech.

„Matthyaš z hošie milosti Uherský a Český král, etc. Statečný, věrný náš milý! Pilně Zeleného a jeho husarův, kteří tam s tebou jsou, potřebujem a protož žádáme na tobě, aby(s) jim po dvou zlatů dada, je k nám bez meškání vypravil, neh se nám zdá, že ty jich tam málo potřebuješ. Jestliže by pak vždy husaři bylo potřebie, daj nám to znáti, dohřef my tebe jinými opatříme. Datum Budae sabbato post Petri et Pauli Apostolorum a. D. 1486.

Statečnému Mikuláši Španyovskému z Lisova, hejtmanu na Nových Hradech, věrnému našemu milému.“

Ten husarský kapitán Zelený tu uvedený byl patrně Čech. Snad je to ten Jan Zelený z Zatece, který sloužil před tím polskému králi Kazimíru a také mu poslal odpovědný list, jak výše uvedeno. Byli potomek nebo příbuzný znamenitého puškáře a dělostřelce Zeleného, jenž byl s Roháčem z Dubé na hradě Sioně zajat a v Praze na Staroměstském náměstí s ním a s ostatními pětapadesáti zajatými na rozkaz císaře Sigmunda oběšen?

Venkov 1915.